

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผลการวิจัย
5. อภิปรายผล
6. ข้อเสนอแนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดการศึกษา 2 ระดับ กับโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดการศึกษา 3 ระดับ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ผู้บริหารและครูวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม ปีการศึกษา 2545 จำนวน 128 คน คือ

1.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม ที่จัดการศึกษา 2 ระดับ จำนวน 100 คน จำนวนเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 50 คน และครูวิชาการ จำนวน 50 คน

1.1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม ที่จัดการศึกษา 3 ระดับ จำนวน 28 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 14 คน และครูวิชาการ จำนวน 14 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้เพื่อความครอบคลุมในการตอบแบบสอบถามจากประชากร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยศึกษาหลักการ ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้แล้วนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงแก้ไข และนำไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูวิชาการในโรงเรียนที่จัดการศึกษา 2 ระดับ และโรงเรียนที่จัดการศึกษา 3 ระดับ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวาปีปทุม จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยง ได้ค่าของความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 ซึ่งแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสอบถามพร้อมทั้งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ถึงหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล และนำแบบสอบถามส่งให้กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง เพื่อขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งนัดหมายเวลาในการเก็บแบบสอบถามคืน โดยเดินทางไปรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง จากแบบสอบถามที่ส่งออกไป 128 ชุด ได้รับกลับคืนมา 128 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ และให้คะแนนตามเกณฑ์

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาความถี่ คำร้อยละ และค่าเฉลี่ย
3. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
4. เปรียบเทียบการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม โดยใช้ค่าสถิติ t-test ในการวิเคราะห์ ข้อมูลผู้วิจัยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows วิเคราะห์ค่าทางสถิติ

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม สามารถสรุปผล การวิจัยได้ ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นผู้บริหาร สถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 50.00 และครูวิชาการในโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 50.00 สภาพ การจัดการศึกษาในโรงเรียน จัดการศึกษา 2 ระดับ คิดเป็นร้อยละ 78.10 และจัดการศึกษา 3 ระดับ คิดเป็นร้อยละ 21.90

2. การดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองมหาสารคาม โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ได้ตลอดเวลาทุก สถานที่มี การประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลทุกฝ่าย เพื่อร่วมกัน พัฒนาผู้เรียน ด้านฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการ ประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อ เนื่อง ด้านการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุล กัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ด้าน การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึง ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และด้านส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมี

ความรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่ง วิทยาการประเภทต่างๆ

3. การเปรียบเทียบการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา ที่จัดการศึกษา 2 ระดับ กับโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดการศึกษา 3 ระดับ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม โดยรวมพบว่า ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความ สนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และด้านส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ

การอภิปรายผล มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

1. การดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม มีการดำเนินงานโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ถือว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1.1 ด้านการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผลการวิจัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าส่วนมากอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชัยณรงค์ แสงคำ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตามนโยบายปฏิรูป การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด (2541 : บทคัดย่อ) พบว่า การปฏิบัติตามนโยบายอยู่ในระดับมาก 3 ด้านคือ ด้านปฏิรูปการเรียนและสถานศึกษา ด้านปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และด้านปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 4 มาตรา 24 เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ให้

สถานศึกษาและหน่วยงาน มีการกำหนดแนวทางไว้ชัดเจน ทำให้สะดวกต่อการนำไปปฏิบัติ การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้/ประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้คิดหลักให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 :12-15)

1.2 ด้านฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการ ประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ผลการวิจัยโดยรวมและรายชื่ออยู่ในระดับ มาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นซึ่งขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วยทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นในการรู้จักคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความตระหนักรู้ในตนเอง มีความเห็นใจผู้อื่น มีความภูมิใจในตนเองมีความรับผิดชอบต่อสังคม รู้จักการสร้างสัมพันธ์ภาพและการสื่อสาร รู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา รู้จัก การจัดการกับอารมณ์และความเครียด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 12 -15)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

1.3 ด้านจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยโดยรวมและรายชื่อ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การ จัดกิจกรรมการเรียนรู้/ประสบการณ์การเรียนรู้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การเรียนการสอนมุ่ง เน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยขอบเขตเนื้อหาของการเรียนรู้ที่พัฒนาระบวนการ คิด การแก้ปัญหาจากประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติโดยการสังเกต การเปรียบเทียบ ตั้งคำถาม แปรลดความหมาย ตีความ ขยายความ อ้างอิง คาดคะเน การสรุป ความคิดสร้างสรรค์ และกระบวนการคิดวิเคราะห์กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการ การ ศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 12-15)

1.4 ด้านการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างเป็น สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไว้ในทุกวิชา ผลการวิจัยโดยรวมและรายชื่อ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มีการ จัด การเรียนรู้ที่มุ่งให้มีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ควบคู่กับการพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจบุคลิกภาพ และลักษณะนิสัย ตลอดจนการเรียนรู้เกี่ยวกับมารยาท วิธีปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจ ความมี

สติ โดยมีเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการ การฝึกปฏิบัติจริงและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 12-15)

1.5 ด้านส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ผลการวิจัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนมากอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้อที่มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก คือ จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เกิดขึ้นในโรงเรียนและชุมชน ผู้บริหารให้การส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรได้เข้ารับการสัมมนา อบรม ฝึกประสบการณ์จริงอย่างสม่ำเสมอ และมีการจัดบรรยากาศชั้นเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 29 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 21-29)

1.6 ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลทุกฝ่ายเพื่อร่วมพัฒนาผู้เรียน ผลการวิจัยโดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 12-15)

2. เปรียบเทียบการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา

ที่จัดการศึกษา 2 ระดับ กับ โรงเรียนประถมศึกษาที่จัดการศึกษา 3 ระดับ สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม โดยรวมพบว่า มีการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการ เรียนรู้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ทั้งผู้บริหาร สถานศึกษาและครูผู้สอนใน โรงเรียนประถมศึกษา มีการปรับตัวเพื่อให้สนองตอบต่อกระแส การปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ระบุว่า ครูจะต้องมี ใบประกอบวิชาชีพ และได้รับการประเมินทุกๆ 5 ปี (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ :

2542) อีกทั้งการปฏิรูประบบการศึกษามุ่งกระจายอำนาจเพื่อเอื้อให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจด้านการบริหาร การจัดบริการทางการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในท้องถิ่นมากที่สุด (<http://www.moe.go.th/main2/edu-reform/edu-reform.html>) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และด้านส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ มีความแตกต่างกันระหว่างโรงเรียนที่จัดการศึกษา 2 ระดับ และ 3 ระดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนที่จัดการศึกษา 2 ระดับ ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีข้อจำกัดทางด้านบุคลากร ทรัพยากร เช่น สื่อการเรียน การสอน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ส่วนโรงเรียนที่จัดการศึกษา 3 ระดับส่วนใหญ่ เป็นโรงเรียนที่มีบุคลากรเพียงพอ มีความรู้ความสามารถหลากหลายสาขาวิชา มีทรัพยากร ตลอดจนสื่อและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆมากกว่า จึงทำให้การดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้ง 2 ด้านแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย การดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ พบว่า ด้านการจัดเนื้อหา และกิจกรรม ข้อการเขียนรายงานเสนอผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของผู้เรียน และด้านส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศการเรียน ข้อการได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนรู้ มีศูนย์สื่อการเรียนการสอนครบ ทุกกลุ่มวิชาในโรงเรียนและได้นำไปปฏิบัติจริง การใช้กระบวนการแก้ปัญหาพัฒนาผู้เรียนโดยการวิจัยในชั้นเรียน และการจัดให้มีหลักสูตรท้องถิ่น โดยความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและอยู่ในภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้นำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติจริงที่มี

การดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและจุดเน้น ในการปรับปรุงพัฒนากระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม เพื่อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งจะส่งผลดีต่อ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ในเขตพื้นที่อื่นต่อไป และขยายขนาดให้กว้าง ขึ้นไปในระดับเขตการศึกษาและระดับประเทศ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางใน การดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ อย่างกว้างขวางต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาถึงปัญหาในการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็น แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เชิงคุณภาพ เพื่อให้ ได้ข้อมูลในเชิงลึกในการพัฒนาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ต่อไป